Eksperter: Differentieret moms er en virkelig, virkelig dårlig ide

Uanset hvilket problem, man ønsker at løse, er der bedre løsninger end at ændre momsen. En ændring af momsen vil være en unødigt dyr måde at opnå, hvad man ønsker.

Politiken, 16. oktober 2025, 14.47

Fødevarepriserne er steget meget de seneste år. Ifølge tal fra Danmarks Statistik steg de med godt 30 pct. fra august 2021 til august 2025. Det er mere end dobbelt så meget som stigningen i andre priser. Det kan tydeligt mærkes, når man køber ind, og det har ledt til et politisk pres for at gribe ind.

Flere partier har foreslået at indføre differentieret moms med en lavere momssats på fødevarer. Senest har statsministeren i talen til Folketingets åbning udtrykt bekymring over de stigende fødevarepriser og annonceret, at der sættes et arbejde i gang for at gøre det muligt at differentiere momsen. Umiddelbart lyder det jo besnærende at gøre fødevarer billigere ved at sænke momsen på netop disse varer. Ikke desto mindre er det faktisk en dårlig ide.

Der har været flere argumenter fremme for at ændre på momsen. Hensynet til lavindkomstgrupper, der har vanskeligt ved at få økonomien til at hænge sammen, samt et ønske om at fremme sundheden har ud over de stigende fødevarepriser været nævnt som begrundelser for at sænke momsen på visse fødevarer.

Men uanset hvilket problem man ønsker at løse, er der bedre løsninger end at ændre momsen. En ændring af momsen vil være en unødigt dyr måde at opnå, hvad man ønsker. Og den unødvendige ekstra omkostning ved at løse problemerne via momsen skal betales af borgerne via en stigning i andre skatter, mindre offentlige servicer eller lavere sociale ydelser.

I denne kronik vil vi give økonomfaglige svar på de væsentligste spørgsmål omkring differentieret moms, som den seneste tids debat har rejst.

Der er flere vigtige grunde til, at ensartet moms er bedre end differentieret moms. For det første ændrer en ensartet moms ikke på det indbyrdes prisforhold mellem varerne. En pose mandler, der koster dobbelt så meget som en pose peanuts, vil være dobbelt så dyr, uanset om prisen er med eller uden moms.

Det betyder, at ensartet moms ikke skævvrider virksomhedernes gevinst ved at købe eller sælge en vare frem for en anden vare. Generelt vil man gerne undgå skatter, der skævvrider virksomheders og borgeres beslutning væk fra det valg, de ville træffe uden statens indblanding, fordi de indebærer et velfærdstab, som ingen får glæde af (undtaget er skatter man pålægger netop for at opnå en adfærdsændring såsom CO2-afgiften – men det er en helt anden historie).

Når velfærdssamfundet skal finansieres, er ensartet moms derfor en velegnet skat. Hvis man sænker momsen på udvalgte varer, skal pengene til statskassen komme et andet sted fra. Hvis en momsnedsættelse på fødevarer finansieres af eksempelvis højere indkomstskatter, svarer det grundlæggende til at give penge med den ene hånd og tage dem igen med den anden hånd.

Dertil kommer ekstra samfundsmæssige udgifter på grund af skævvridningen, som følger af at have forskellige momssatser.

Et andet problem ved differentieret moms er, at det skaber en masse administrativt besvær for både virksomheder og skattemyndigheder. Administration koster penge, og i sidste ende vil det være forbrugerne og skatteyderne, der betaler.

Punktafgifter som den på chokolade er et velkendt greb til at gøre varer dyrere, som man ønsker af mindske forbruget af

Virksomheder betaler moms af deres salg og har skattefradrag for momsen på deres køb fra andre virksomheder. Derfor skal alle virksomheder i værdikæden tage højde for momssatsen for de forskellige varer. Ofte bliver en vare handlet mellem mange virksomheder, inden den når forbrugeren. Eksempelvis skal melet først dyrkes som korn på marken af landmanden, der sælger det til forarbejdning hos melfabrikken, der sælger det videre til en bager, der forarbejder det videre til brød og måske sælger det til et supermarked, som så til sidst sælger det til forbrugeren. For at kunne lave sit momsregnskab korrekt skal bageren – ligesom alle de andre led i værdikæden – registrere momsen på både mel og alle de andre varer, bageren bruger, og vide, hvad satsen er på dem hver især er.

Differentieret moms vil gøre virksomhedernes regnskaber meget mere komplicerede. Skatteministeriet har anslået, at det vil koste virksomhederne 270 mio. kr. om året i administration at sænke momsen på frugt og grønt til 15 pct.

De anslåede omkostninger til administration er sandsynligvis undervurderet, da Skatteministeriet kun har beregnet omkostningerne for ét enkelt led i værdikæden. Den administrative udgift vil typisk sætte sig i prisen på varerne, og dermed vil vi alt andet lige opleve prisstigninger (før moms), hvis der indføres differentieret moms.

En differentieret moms vil også indebære administrative omkostninger for skattemyndighederne. En sænkning af momsen på frugt og grønt vil indebære en udgift på15-35 mio. om året plus opstartsomkostninger på 60-290 mio. kr. de første fem år. Udgifterne skyldes, at der skal bruges flere ressourcer på vejledning af virksomhederne og på kontrol. Samtidig må der forventes flere fejl i momsregnskaberne, når reglerne bliver mere komplicerede.

For det tredje vil afgrænsningen af varer, der skal betales lavere moms på, løbende give udfordringer.

Hvis man vil have lavere moms på frugt og grønt skal man eksempelvis tage stilling til, om det gælder både kartofler og forarbejdede kartofler (pomfritter). Og skal det kun gælde varer købt i supermarkedet, eller også når varerne købes på en restaurant. Ud over at afgrænsningen i sig selv er vanskelig, kan det også føre til et svært gennemskueligt system, hvor virksomhederne laver fejl i deres momsregnskaber – ubevidst eller bevidst (skatteundgåelse).

Endelig er der stor risiko for, at man er ved at åbne Pandoras æske. Der vil forventeligt løbende komme pres fra grupper af virksomheder og forbrugere for at tilføje nye varer til listen med nedsat moms. En løbende udskiftning af gruppen af varer med nedsat moms alt efter hvad der nu er steget i pris, og hvad man nu ønsker politisk, vil give anledning til væsentlig højere samfundsmæssige omkostninger.

Regeringen har foreslået at afskaffe afgiften på chokolade- og sukkervarer og kaffe, og det kan måske få nogle til at tænke, at vi så allerede har differentieret moms. Men her er der tale om en punktafgift og ikke en meromsætningsafgift (moms). Det betyder, at afgiften betales, når varen kommer ind i landet, eller når den produceres, og dermed automatisk sætter sig i prisen i de videre led i værdikæden. Bageren behøver derfor ikke kende afgiften på chokolade, for han betaler bare en højere pris for den, når han køber den af chokoladefabrikken. Momsen er stadig 25 pct. ligesom på alle andre varer.

Punktafgifter som den på chokolade er et velkendt greb til at gøre varer dyrere, som man ønsker af mindske forbruget af. Tænk eksempelvis på tobaksafgiften. Man kan i princippet give punkttilskud på samme måde til varer, man ønsker at øge forbruget af. Det vil være at foretrække frem for at ændre momsen på udvalgte varer. Punkttilskuddet kan gives ved import eller ved produktion for varer, der produceres i Danmark.

Baggrunden for, at momsen er kommet på den politiske dagsorden, er udviklingen i fødevarepriserne. Der er en opfattelse af, at priserne generelt er stukket helt af. Men faktisk har inflationen ifølge Danmarks Statistik ligget omkring sit typiske niveau på ca. 2 pct de sidste par år og væksten i reallønnen, som er et udtryk for hvor meget man kan købe for sin løn, var i 2024 ligeledes tilbage i normalt niveau efter en stor tilbagegang i 2022.

Nogle fødevarer er ganske rigtigt væsentligt dyrere, end de tidligere har været, men fødevarer er langt fra det eneste, som danskerne bruger penge på. Ifølge Danmarks Statistik var det i gennemsnit 11,2 pct. af husstandenes forbrug i 2023, der gik til fødevarer. Set i en historisk sammenhæng er det ikke specielt højt. Faktisk er det ifølge tal fra Danmarks Statistiks statistikbank den mindste andel af det samlede forbrug, som husholdningerne har brugt på fødevarer i alle årene siden 2015, som er den periode den nuværende statistik dækker over.

Historiske tal fra Danmarks Statistiks statistikbank viser, at i 1994 var det 13,5 pct. af det samlede forbrug, der gik til fødevarer. Går man længere tilbage udgjorde fødevareudgifterne en endnu højere andel af forbruget.

Udgifterne til fødevarer er således ikke usædvanligt høje i en historisk sammenhæng og bør ikke give anledning til at ændre hele momssystemet. Men selv hvis de var usædvanligt høje, ville vi advare mod at ændre momsen. For hvad så, når priserne falder igen – skal momsen så stige? En moms, der følger fødevarepriserne, er uforudsigelig for forbrugere og erhvervsliv og medfører unødige administrative omkostninger.

Uanset hvilket problem man ønsker at løse, er differentieret moms ikke det bedste svar

Lavindkomstfamiliers mulighed for at købe de fødevarer, de har været vant til, har også været fremme i debatten som argument for at ændre momsen. I gennemsnit bruger husstande med lav indkomst en større del af deres forbrug på fødevarer end husstande med en højere indkomst, og derfor mærkes de stigende fødevarepriser særligt hos lavindkomstgruppen.

En momsændring vil imidlertid være en meget lidt målrettet måde at støtte lavindkomstfamilierne på. Alle uanset indkomst vil få glæde af en lavere moms. Hvis det især er dem med færrest midler, man ønsker at hjælpe, er det unødvendigt dyrt for statskassen samtidig at gøre højindkomstfamiliernes forbrug billigere.

Hvis man ønsker at øge lavindkomstfamiliernes forbrugsmuligheder, er andre greb mere velegnede. Et midlertidigt eller permanent tilskud direkte til lavindkomstfamilier ville være en mere målrettet løsning.

Inflationshjælpen, som var et engangsbeløb udbetalt i to rater til en klart defineret gruppe af økonomisk udsatte, er et eksempel på et sådant midlertidigt tilskud. Hvis man vurderer, at prisstigningerne er permanente, kan man give et permanent tilskud ala ældrechecken til de relevante grupper. Hvis det især er personer på overførselsindkomst, man vil støtte, så kan man øge de offentlige overførsler.

Flere har foreslået at sænke momsen på frugt og grønt for at gøre sunde varer billigere. Det er et helt legitimt ønske at ville fremme folkesundheden, men igen er differentieret moms ikke det mest oplagte redskab. Der er mere direkte metoder til at fremme folkesundheden, der ikke involverer samme administrative byrder. Man kunne eksempelvis give punkttilskud til produktion af sunde fødevarer. Tilskuddet vil forventeligt sætte sig i prisen igennem hele værdikæden og dermed i sidste ende give lavere priser for forbrugerne.

Der er dog også her risiko for et løbende pres for at få nye produkter tilføjet listen over sunde fødevarer med tilskud, hvilket vil indebære administrative omkostninger. Ikke desto mindre vil punkttilskud til sunde fødevarer stadig indebære mindre ekstra administrativt bøvl end en differentieret moms.

Andre landes brug af differentieret moms er et ofte anvendt argument i debatten – »de gør det i Sverige, så kan vi vel også finde ud af det«. Det er rigtigt, men at det er muligt betyder ikke, at det er ønskværdigt.

Her er det vigtigt at være opmærksom på, at andre landes momssystemer ofte i højere grad er historisk betingede end udtryk for et økonomfagligt velfunderet valg. EU har ganske vist en liste over varer, hvor landene kan pålægge mindre moms end på øvrige varer, men også denne liste afspejler i højere grad andre landes historiske praksis, end hvad der er anbefalelsesværdigt.

Et konkret eksempel på, at momsreglerne i andre lande ikke er økonomfagligt - eller bare logisk – funderede kommer fra Holland. Kaninfoder er omfattet af en reduceret moms på 9 pct., mens momsen på foder til marsvin er 21pct, momsen for et kogekursus er 9 pct., hvis det er med middag, og 21 pct. hvis det er et kursus uden middag osv. Disse eksempler illusterer også problemerne med at definere den præcise afgrænsning af varer omfattet af en reduceret moms, der uundgåeligt vil opstå, hvis man indfører differentieret moms.

Det danske momssystem har siden indførelsen i 1967 altid kun haft én sats. Siden 1992 har satsen været 25 pct. Hidtil har der været politisk enighed i Danmark om at støtte op om enhedsmomsen, og med økonomfaglige briller kan vi kun bifalde dette og håbe på, at det politiske flertal holder fast i enhedsmomsen.

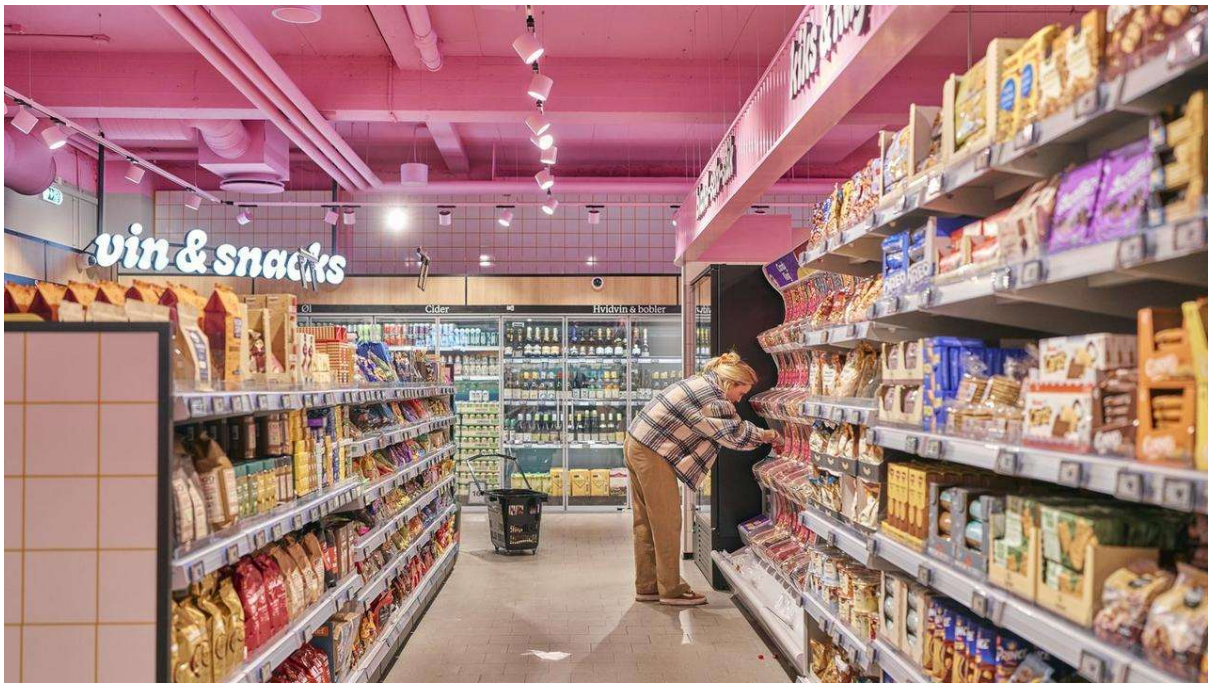
Som det gerne skulle fremgå, mener vi ikke, der er gode argumenter for at indføre differentieret moms. Men det ændrer jo ikke på de problemer, som differentieret moms har været foreslået som en løsning på. Hvad man kan gøre i stedet for en ændring af momsen afhænger af det problem, man gerne vil løse.

Hvis man synes, at priserne er steget i et omfang, så det er nødvendigt at give alle husholdninger et større rådighedsbeløb, er det bedre at øge personfradraget, sænke bundskatten eller give en midlertidig håndsrækning end at ændre på momsen. Hvis det kun er lavindkomstgruppen, man ønsker at give mere luft i husholdningsbudgettet, er et midlertidigt eller permanent økonomisk tilskud eller en forøgelse af de offentlige overførsler væsentligt mere målrettet end en differentieret moms. Hvis man er bekymret for folkesundheden og derfor vil gøre sunde fødevarer billigere, er det bedre at give et direkte tilskud til produktionen af disse varer end at sænke momsen.

Uanset hvilket problem man ønsker at løse, er differentieret moms ikke det bedste svar. Det koster at løse problemer af ovennævnte karakter uanset, hvordan man vil løse dem. Men en momsændring er den dyreste løsning. Og det bliver forbrugerne selv, der betaler prisen.

Marie Møller Kjeldsen, Senioranalytiker, CEFAU (Center for Erhvervsøkonomisk Forskning og Analyse), Aarhus Universitet Claus Thustrup Kreiner, Professor og Centerleder, CEBI, Københavns Universitet Michael Svarer, Professor og Centerleder, CEFAU, Aarhus Universitet Hans Jørgen Whitta-Jacobsen, Professor, Københavns Universitet

“Lavere fødevaremoms kan blive en dyr glidebane”

Fødevarepriserne er steget ca. 32 pct. siden 2021, så der er god grund til, at borgere og politikere bekymrer sig netop om fødevarer – men løsningen skal ikke findes i nedsat moms, mener Jens Lehrmann Rasmussen.Arkivfoto: Niels Ahlmann Olesen/Ritzau Scanpix

Jens Lehrmann Rasmussen, cand.polit., ph.d., ekstern lektor, CBS

09. okt. 2025 KL. 14.19DelGem til senere

En lavere fødevaremoms lyder som en enkel løsning til at gøre indkøbsturen billigere – men den løsning er mere politisk klog, end den er økonomisk

Differentiering af momsen er et hedt emne. Mange går ind for at nedsætte momssatsen for varegrupper, som ligger dem særligt på sinde.

Senest er der på Venstres landsmøde fremkommet forslag om nedsat moms på fødevarer. Angiveligt for at gøre det billigere for borgerne at handle ind. Og De Konservative holder sig ikke tilbage. De går ind for nedsat moms på frugt og grønt. Hvis nogen troede, at venstrefløjen havde patent på denne type forslag, må man altså tro om igen.

Der er imidlertid adskillige gode samfundsøkonomiske grunde til at undgå momsdifferentiering. Det er ganske vist rigtigt, at Danmark efterhånden er det eneste EU-land, som ikke har differentierede momssatser.

Men det betyder ikke, at momsdifferentiering er en god idé. Tværtimod er flere lande misundelige på os, fordi vi har bevaret enhedsmomsen.

Fem argumenter imod

Til sagen. Her kommer fem skarpe argumenter imod momsdifferentiering:

1. Momsdifferentiering medfører forvridning af de relative priser. En vares pris er udtryk for omkostningerne ved at producere den. Så hvis en flaske mineralvand er billigere end en pakke bacon, er det, fordi det kræver færre ressourcer at producere mineralvand end bacon.

De forretningsdrivende har i forvejen rigeligt at gøre med at administrere den eksisterende moms

Så længe (næsten) alle varer er belagt med samme momssats, bevares de relative priser, så mineralvanden stadig er billigere end baconen. Men hvis nogen fandt på at nedsætte momsen på bacon (som Venstre har foreslået), kunne det blive omvendt, så baconen bliver billigere end mineralvanden. Og i så fald vil forbrugerne købe mere bacon og mindre mineralvand.

Vi kommer altså til at bruge mere af den vare, som er dyrere i ressourceforbrug og mindre af den billige. På den måde ophobes der et samfundsøkonomisk tab.

2. Når man nedsætter momssatsen på en varegruppe, har det offentlige en udgift i denne forbindelse. Men ingen ved, hvor stor udgiften er. Hvis vi sammenligner med en situation, hvor en varegruppe får et tilskud fra staten, vil udgiften til dette tilskud fremgå af finansloven og statsregnskabet. Det er altså klart, hvor stor udgiften for skatteyderne er.

I tilfældet med momsdifferentiering er der imidlertid ingen oplysninger at hente på finansloven eller andre steder. Udgiftsniveauet er ikke gennemskueligt.

3. Der bliver uvægerligt problemer med at afgrænse, hvilke varegrupper der skal begunstiges. En varegruppe som fødevarer er ikke entydigt bestemt. Hvis formålet er at fremme folkesundheden, går det ikke at indføre momsnedsættelse for fødevarer.

Hvad med bacon, pølser og pizzaer? Er det godt for folkesundheden, at borgerne spiser mere af det? Hertil kommer, at indførelse af momsnedsættelse for én varegruppe uvægerligt fører til et politisk pres for at få andre varegrupper med. Hvad så med fitnesscentre, er de ikke gode for folkesundheden? Skal de ikke også have momsnedsættelse? Hvad med cykler?

4. En momsnedsættelse vil medføre et statsfinansielt tab. Der kommer færre penge i statskassen. De, der stiller forslag om momsnedsættelse, stiller formentlig også forslag til, hvordan der skal kompenseres for dette tab. Men det ændrer ikke på, at pengene skal komme et sted fra.

Prisstigninger på f.eks. oksekød er en kærkommen mulighed for at få borgerne til at ændre forbrugsvaner

Forhøjelse af skatterne, nedsættelse af kontanthjælpen, besparelser på ældrepleje, på grøn omstilling eller forsvarets oprustning. Der er masser af muligheder. Men fælles for dem alle er, at vi skal undvære noget, som vi ellers mente, var vigtigt. Og det hjælper ikke at henvise til det sagnomspundne rådighedsbeløb som finansieringskilde. Hvis vi tager pengene herfra, vil det ganske vist ikke begrænse vores muligheder nu, men det vil det gøre i fremtiden.

5. Momsdifferentiering vil medføre mere administrativt bøvl. De forretningsdrivende har i forvejen rigeligt at gøre med at administrere den eksisterende moms, miljøregler, løn og kildeskat. Hvis momsen også skal differentieres, bliver det ikke ligefrem lettere.

Bedre alternativer

Disse forslag er jo fremkommet af en grund: Fødevarepriserne er steget markant i de seneste år, ca. 32 pct. siden 2021. Så der er god grund til, at borgerne og politikerne er bekymrede. Så er en momsnedsættelse for fødevarer ikke en god idé trods de problemer, der er nævnt? Nej, for der findes bedre alternativer.

Et af de bedre alternativer er at yde tilskud til de varer, som anses for at være sundhedsfremmende, eller som er steget særlig meget i pris.

Det har den fordel, at det beløb, der bruges, kommer til at stå på finansloven. Det bliver altså gennemskueligt, hvor meget der bruges. Og et tilskud kan uden store administrative vanskeligheder reguleres eller afskaffes, hvis det ønskes.

En anden mulighed er at målrette et tilskud direkte til dem med de laveste indkomster. De amerikanske food stamps vil de fleste finde udansk, da det stigmatiserer dem, som gør brug af dem. Men måske kan man finde en digital løsning, som ikke hænger modtagerne ud. Det er i hvert fald værd at undersøge.

En tredje beslægtet mulighed er social kompensation. Når afgifter som momsen sættes op, indføres der normalt en kompensation til de borgere, som er afhængige af overførselsindkomster, f.eks. folkepension.

Man kunne indføre noget lignende for prisstigningerne på fødevarer. Og man kunne fremskynde reguleringen af overførselsindkomsterne, så borgerne ikke behøver at vente et år eller mere på, at satserne forhøjes.

Endelig kan man se prisstigninger på f.eks. oksekød som en kærkommen mulighed for at få borgerne til at ændre forbrugsvaner, så vi får sundere spisevaner i fremtiden. Det vil også være godt for klimaet.